

Türkiye’deki Suriyeli Ergenlerin Yaşadığı Psikososyal Sorunlar ve Ailenin Rolü*

Rana ANATI

İstanbul Aydın Üniversitesi
rana_anati2008@hotmail.com
0000-0002-4876-9746

Cemre ERCİYES

İstanbul Aydın Üniversitesi
cemreerciyas@aydin.edu.tr
0000-0002-4186-8901

ÖZ

Bu makale, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli ergenlerin yaşadıkları göç kaynaklı psikososyal sorunları ve ergenlerin ailelerinin sosyal destek rolünü anlamaya çalışmaktadır. Çalışmada ergenlik dönemi ve bu dönemde ergenin yaşadığı sorunlar, aile ile ilgili konular ve göç kavramları ele alınmıştır. Makaleye konu olan araştırma 2019 yılında, İstanbul’daki bir ortaokulda, 15-18 yaşlarındaki 20 gönüllü Suriyeli ergen ile yürütülmüştür. Nitel araştırma desenine uygun olarak veriler derinlemesine görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcıların anlatıları bize, Suriyeli ergenlerin yaşadığı ergenlik ve göçle ilgili birçok psikososyal sorunun varlığını ve ailenin ergenleri desteklemedeki rolünü göstermektedir. Ayrıca, ergenlerin yaşadığı sorunlar cinsiyet ve ekonomik duruma göre farklılaşabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Göç, ergen, sığınmacı, aile, psikososyal sorunlar*

1 * Makale geliş tarihi: 16.11.2020 - Makale kabul tarihi: 07.01.2021

Doi: 10.17932/IAU.ASD.2015.007/asd_v07i1003

Psychosocial Problems Experienced By The Syrian Teenagers In Turkey And The Role Of The Family

ABSTRACT

The aim of this article is to identify the psychosocial problems of the Syrian adolescents who live under temporary protection in Turkey and the role of family as a social support system. The study deals with adolescent problems, family issues and immigration. The study that provided the data was conducted with 20 volunteers 15-18 year-old Syrian adolescents at a secondary school in Istanbul. The study has a qualitative design and depth interviews were used for data collection. The narratives of participants show us the existence of many psychosocial problems related to adolescence and migration of Syrian adolescents and the role of the family in supporting them. According to the narratives, it was determined that the problems experienced by adolescents occasionally differ by gender and economic status.

Keywords: *Refugees, migration, family, adolescence. psychosocial problems*

GİRİŞ

Ergenlik, bireyin yaşamında bir geçiş aşamasıdır ve bu aşama kişinin hayatında bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir, büyümenin birçok göstergesi bu aşamada ortaya çıkar. Ergenlik, ergenin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi ile karakterize edilir. Bu dönemde ergenin hayatı ve toplumda aktif bir kişi olarak kendisini etkileyen bazı güçlüklerle maruz kaldığı görülmektedir. Belki de bu aşamadaki zorlukların kaynağı, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş aşaması veya gençlerin dünyasından yetişkinlerin dünyasına geçiş olmasından kaynaklanır (Almuhareb ve Nami, 2003). Dolayısıyla ergeni etkileyen birçok iç çatışma yaşanır; ergen, karşılaştığı sorunları çözmek zorunda kalır, bu aşamada arkadaşlarından veya ailesinden yardım isteyebilir, sorunlarını çözememesi, yaşamının her yönünü etkiler. Hiç kuşku yok ki, bu sorunların ekonomik, sosyal ve hatta politik de dâhil olmak üzere farklı nedenleri vardır, bir diğer deyişle bir ergenin yaşadığı çevre, hayatı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Yaşadığı ülke veya yerin mevcut durumunun da ergenin yaşamı üzerinde farklı etkileri

vardır. Bireyin sosyal çevresi, kişiliğini şekillendirmekte, davranış kalıplarını belirlemekte ve hayatının devamı için gerekli bilgi, deneyim ve sosyal becerileri sağlamak veya farklı dış yaşam durumlarıyla yüzleşmesini sağlamakta çok önemli bir rol oynamaktadır (Aljundi, 2010).

Ergenlik dönemi, toplumsal, psikolojik ve fizyolojik çok yönlü bir değişim veya büyüme aşaması olduğundan, bu değişim bireyi ve sosyal çevresini, özellikle de yaşadığı ailenin davranışsal ve duygusal biçimlerini etkilemektedir. Ergenler, içinde yaşadıkları ailenin ayrılmaz bir parçasıdır, ancak bu aşamada karşılaştıkları değişimler nedeniyle kendilerini yalnız hissedebilirler ya da başkasının desteğine ihtiyaçları olabilir. Ergenlik döneminden önce ergen, ailesinin sağladığı şefkat, merhamet, kabul ve koşulsuz sevginin yanı sıra yiyecek, içecek ve giyim gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak bakımından ailesine tamamen bağımlıdır. Aile, bireyin daha büyük bir topluma taşınmadan önce yaşadığı ilk topluluktur. Öğrendiği farklı değerler ve davranışlar sonucunda kişinin yetişmesinde aile büyük rol oynar. Birey, ergenlik de dâhil olmak üzere hayatını etkileyen çeşitli gelişim aşamalarından geçer. Ergenin geçtiği aşamaların önemini, hassasiyetini ve yaşadığı değişiklikleri anlamaya çalışarak ailenin rolünün ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. Aile, ergenin hayatında yaşadığı problemlerle, arkadaşlarıyla ya da içinde yaşadığı sosyal çevre ile ilgili problemlerle yüzleşmesine ve bu problemleri çözmeye çalışmasına yardımcı olabilir. Ailenin en önemli rolü, ailenin üyelerini maruz kalabilecekleri her türlü tehlikeden korumaktır. Bu nedenle onlara güvenlik sağlamak, üyelerin arasında sevgi ve saygıyla dolu rahat bir atmosfer yaratmak onlar için önemli bir ihtiyaçtır. Aile bireyleri, arasında ya da bireyler içinde yaşadıkları çevredeki sosyal ilişkilerinde sorunlara maruz kaldıklarında ailenin dinamikleri de etkilenir. Ailenin maruz kalabileceği tehlikeli sorunlardan biri de buldukları yerden başka bir yere göç etmeleridir.

Göç veya yaşanan yerde yaşanan sosyal sorunlar, uzmanlardan yardım alınmadığı takdirde aile üyelerinde ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Doğduğu ülkeden başka bir ülkeye taşınan göçmenlerde farklı göç etme etkileri görülür. Yerinden edilerek başka beldelere taşınmış ve hayatlarının farklı alanlarında onları etkileyen birçok sosyal ve psikolojik problemle karşı karşıya kalan çok sayıda çocuk vardır. Ülkelerinin yaşadıkları savaşlar sonucunda yerinden edilmiş ve korunmalarını garanti eden başka bir ülkede yaşamaya zorlanmış birçok aile vardır. 2011 yılında Suriye’de gerçekleşen iç savaş, milyonlarca Suriyelinin Türkiye dâhil çeşitli Avrupa ülkelerine taşınmasına neden olmuştur. 2011’den

bu yana savaş nedeniyle Türkiye'ye Suriye'den gelen yaklaşık 3.550.000 göçmen vardır. Bunlardan yaklaşık 230.000 kişi çadır ve konteyner şehirlerinde yaşamakta; yaklaşık 3.320.000'i ise hala kendi imkânları, uluslararası yardımlar ve devlet yardımı ile Türkiye'deki 81 şehre dağılmış şekilde hayatlarını sürdürmektedirler (Özcan ve Taş, 2018).

Göçle ilgili terimleri tanıtmak ve aralarındaki farklılıkları anlamak önemlidir.

Mülteci: “Bir mülteci, ırk, cinsiyet, uyruk veya belirli gruplara ait olmak gibi birçok nedenden zulüm, korku ve ölüm nedeniyle evine dönemeyen herhangi bir kişi” olarak tanımlanır (Jawaldeh ve Saker, 2019, 211).

Geçici Koruma Altında: “Geçici Koruma statüsü YUKK'un 91'inci maddesine göre; kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancıların uluslararası koruma ihtiyacının sağlanması için acil çözümler bulmak üzere geliştirilen korumayı ifade etmektedir. İçerik olarak ülke topraklarına serbest olarak kabul, geri gönderilmeme ilkesine riayet ve temel ihtiyaçların karşılanması unsurlarından oluşmaktadır” (Çiçekli, 2013, 313).

Sığınmacı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde; “Herkes, zulüm karşısında başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir” denilmektedir (Kaya, 2016, 16).

YÖNTEM

Bu makaleye konu olan araştırma, 2019/10 sayı ve 10/07/2019 tarihli İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu onayı ile Türkiye'deki geçici koruma altında bulunan 15-18 yaş arası çocukların psikososyal sorunlarının incelenmesi ve sığınmacı olma statüsünün ergenlik dönemine etkisinin belirlenmesi ve ergenlerin desteklenmesinde ailenin rolünün tanımlanmasını amaçlamıştır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Suriyeli sığınmacı ergenler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın çalışma evreni, İstanbul'da yaşayan Suriyeli geçici koruma altındaki ergenlerin okuduğu bir okul ile kısıtlanmıştır. O.Ö.İ.H. Ortaokulu'ndan araştırma için izin alınmıştır. Okulda yapılan duyurular sonrasında gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 10 kız ergen ve 10 erkek ergen öğrenciyle görüşülmüştür. Araştırmacının zaman ve maddi imkânlarının kısıtlılığı; göçmen ergenlerin psikososyal sorunları ve ailelerine dair hassas ve derinlemesine bilgiler edinileceğinden araştırmanın “kolay ulaşılabilir örnekleme” yöntemi ile araştırmaya izin veren, kolay ulaşılabilir bir okulun gönüllü katılımcı öğrencileri ile kısıtlanması tercih edilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Derinlemesine görüşmelerde paylaşılan anlatılar göçmen ergenlerin psikososyal sorunlarının ergenliğin bilinen başlıklarında benzerlik gösterdiğini ancak “öteki” olma ve “yabancılaşma” yönünde daha derinden yaşandığını ortaya koymuştur. Ancak yaşanan her sorunda ailenin baskıcı tutumuna ya da aile bireylerinin yokluğuna dayalı yaşanan sorunlar önemli bir rol oynamaktadır. Bu bölümde öncelikle ergenlerinin geleceğe dair beklentilerine yer verilecektir.

Gençler başarmak ve kendilerini geliştirmek isterler. Bu arzu, ergenin kendi belirlediği ihtiyaçlar ve hedefler konusundaki farkındalığı ile gerçekleşir. Bu nedenle, bir gencin gelecekte ne olmak istediğini ve hedeflerini, arzularını ve geleceğe bakışını net bir şekilde görmesi önemlidir. Göçmen ergenler, ailelerinin talep ve ihtiyaçlarını karşılamayı gelecek hedeflerinde ön plana koymaktadırlar. Bunun bir örneği hayallerini ötelemek zorunda kalan (Erkek 1):

Doktor olmak istiyorum. Aslında babam bunu okumamı istiyor. Ama ben başka bir şeyle ilgileniyorum. Çocukken futbolcu olacağımı hayal ediyordum. Hemen okulumu bitirdikten sonra futbolcu olmak istedim. 5 yaşından beri futbola yeteneğim var ama babam maalesef bu konuyla ilgilenmiyor. Bu benim için bir sorundur. Hobilerime çalışmamı her zaman erteliyor. Her şeyi ertelemekten hoşlanıyor. Bu beni çok sinirlendiriyor. Ben gelecekte ünlü bir futbolcu olmak istiyorum ama babam bunu engelliyor. (Erkek 1)

Katılımcı Erkek 1’in anlatısında ailenin ergen için üniversite uzmanlığını seçmesine müdahalesini görüyoruz. Bunun da babasına kızgın hissetmesine sebep olduğunu, „çok sinirlendiriyor“ ifadesinde görüyoruz. Ergen, ünlü bir futbolcu olma hedefine ulaşmak için yeteneğe sahip olduğunu düşünüyor. Fakat babasının baskısına maruz kaldığını „engelliyor, erteliyor“ kelimeleri ile ifade ediyor. İşte bu genç, ailesi tarafından geleceği ile ilgili umutlarını ve hedeflerini başarması için yeterince teşvik edilmemektedir. Babanın uzmanlık seçimine müdahalesinin, ergenin ebeveynlerden bağımsız kendini gerçekleştirmesinde etkisi vardır. Öğrenciler için üniversite uzmanlığını seçme nedenlerini hedef alan bir çalışmada, örneklem % 14’ünün ebeveynlerin isteği nedeniyle üniversite uzmanlığını seçtiği tespit edilmiştir (Jawaldeh ve Saker, 2017, 211). Bu göçmen gençlerin geleceğine ebeveynlerin müdahalesi ve etkisi daha da derindir. Bu durum ailesiyle olan ilişkisine ve kendi bağımsızlığını gerçekleştirmesine yansır.

Katılımcılardan biri ailesine hızlı bir finansal getiri sağlamak için hızlı ve kolay bir uzmanlık seçtiğini anlatmıştır (elektronik eğitimi almaktadır). Başka bir

katılımcı üniversitede ne seçeceği sorulduğunda ilk başta sessiz kalmıştır, gelecekle ilgili düşünceleri belirsizdir. Yalnızca kendi özel şirketi olmasını istediğini dile getirmiştir. Daha iyi bir ekonomik durumu olan katılımcıların kendilerine daha net bir gelecek çizdiği görüşmelerde gözlenmiştir. Bu katılımcılar bugünü yaşarlar ve geleceği planlarken kendini gerçekleştirmeye odaklanırlar. Ekonomik durumu daha iyi olanlar ailelerine karşı kendilerini sorumlu hissetmemekte ya da göç etmenin etkilerini geleceğe taşımamaktadırlar. Buna karşılık, kötü bir ekonomik duruma ve çevreye mensup gençler, ailelerinde bugüne kadar yaşadıkları göç ve yoksulluk baskılarıyla acı çekmeye devam etmektedirler. Daha önce bahsedilen araştırmaya göre öğrencilerin bir üniversite uzmanlığı seçmekle ilgili kararları ile öğrencinin ekonomik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır (Abumendil, 2016). Bizim araştırmamızda farklı bir sonuca varılmıştır.

Gençlerin psikososyal durumlarını belirlemede ve geleceğe dair başarı ya da başarısızlığı belirlemede rol oynayan en önemli etkenlerden biri okuldur. Okul, öğrencinin zamanının çoğunu işgal eder. Orada uzun saatler harcar. Öğrenci, gelecekteki mesleğini orada hayal eder. Hiç şüphe yok ki okul aşaması, öğrencinin üniversiteye girmesi ve okulda kurduğu hayalleri gerçekleştirmesi için hazırlık aşamasıdır. Ancak okulda göçmen öğrenciler kendilerini etkileyen bazı eğitim problemleri yaşayabilmektedir. Bu hem kendileri için “yeni” bir okul sistemi içinde olmaktan hem dil ve uyum sorunlarından kaynaklanır.

Okulda çok zorlanıyorum. Ödevlerime çalışmayı deniyorum ama beceremiyorum ve her şeyi anlayamıyorum. Okulda notlarım çok düşük olduğu için çok üzgünüm. Ayrıca Türkçe dilinin çok zor olduğunu düşünüyorum. Hiçbir şey anlamıyorum. Böyle kalırsam, benim için iyi bir gelecek olmayacağını düşünüyorum ve istediğim mesleği okuyamayacağımı hissediyorum. (Erkek 6)

Katılımcı Erkek 6'nın ifade ettiğine göre, okulda zorlandığı ve ödevlerini yapmaya çalıştığı görülmektedir. Fakat başaramadığını hissetmektedir. Ergenler gelecekleriyle ilgili hayal kırıklığı ve karamsarlık duygularına yol açan okul ve eğitim problemiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Genel olarak gençler, üniversiteye girme ve üniversitede uzmanlık alanı seçimi yapma gerekliliğinden dolayı, sosyal ve psikolojik baskılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu katılımcının (ve diğer birçok Suriyeli sığınmacının) yükünü arttıran, Türk dilinin kendisi için yeni bir dil olarak varlığı ve bu dili anlayamamasıdır. Görüşmelerde, çok sayıda katılımcının Türk dili ile ilgili sorunlar yaşadığı Türk halkıyla iletişim kuramadığı tespit edilmiştir. Bu, Suriyeli gençlerin içinde yaşadıkları toplumla kaynaşamamasından kaynaklanabilir.

Kuşkusuz, sadece göç bile, yani gencin Türkiye'ye taşınması ve yeni bir ortamda bir okula girmesi, gençlerin bazı eğitim problemleriyle yüzleşmesine neden olabilecek sebeplerden biridir (Zagina, 2008). Öğrencinin çevresel ve aile koşulları öğrencinin okul başarısını büyük ölçüde etkiler. Sakin aile ve çevre ortamı, çocukların iyi bir büyüme ve iyi bir okul başarısı kazanmalarını sağlar. Böylece, sosyal yaşam öğrencinin eğitim durumunu etkilemektedir. Aile içindeki genel yoksulluk ve güvenlik eksikliği aile içi ilişkileri etkileyen koşullardandır. Okul başarısı da içinde yaşanılan koşullardan ve aile içinde sarsılan ilişkilerden etkilenir. Temel ihtiyaç eksikliği ilgisizliğe neden olur ve böylece öğrencinin başarısı düşük olur. Suriyeli gençler ekonomik durumlarının zayıf ve güvenlik duygularının eksikliğinden muzdariptirler. Dilsel ve kültürel olarak farklı bir bölgeye göç etmeleri ve burada yaşamaları ergenlerin eğitim sorunları yaşamasına neden olmuştur. Görüşmelerin analizi ile ergenlerin eğitim sorunları ile ilgili olarak cinsiyetler arasında erkeklerin lehine olan farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi ailenin ekonomik durumu Suriyeli ergenlerin geleceğe bakışlarını ve kendileri için verdikleri kararları etkilemektedir ancak gençlerin yaşadığı eğitim sorunları ile ekonomik durum arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmemiştir. Sorunlar göç etmenin doğal bir sonucudur.

Görüşmelere bakarak, gençlerin yaşadığı bazı sorunlara arkadaşlarının neden olabildiği ortaya çıkmıştır. Bu, Katılımcı Erkek 3 tarafından belirtilmiştir

Daha önce ben bir problemle karşılaşmıştım. Yakın bir arkadaşına anlattığımda herkese her şeyi anlatmış ve ben bunu öğrendiğimde çok üzüldüm. Büyük bir hayal kırıklığı yaşadım. Ama şimdi bir sorun yaşarsam, sorunu kendim çözmeye çalışıyorum. Sorunu kendim çözmeyi düşünüp hiç kimseden yardım istemiyorum. Çünkü hayatımdaki hiç kimse beni anlayamaz veya sorunu anlayamaz. Ayrıca arkadaşına anlattıktan sonra çok pişman oldum. Keşke ona hiçbir şey anlatmasaydım. Artık hiçbir arkadaşına güvenmemeliyim. Aslında arkadaşına çok güveniyordum ama çok üzüldüm. Arkadaşlığımızı kaybettim. (Erkek 3)

Katılımcı Erkek 3, görüşmesinde her arkadaşına güvenilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcının hayal kırıklığına uğradığını söylemesi, bu arkadaşının davranışının etkisiyle hissedilen üzüntü ve kırılma duygularının miktarını gösterir. Burada, ergenin güvenlik ve psikolojik rahatlığının büyük bir bölümünü temsil eden arkadaşlarıyla yaşadığı problemlerden duygusal olarak etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Ergenlik çağındaki gençlerin, kendi bağımsız kişiliklerini oluşturmak için farklı sosyal ilişkiler kurmaları gerekir. Maslow, teorisinde, bireyin, başkaları tarafından saygı ve takdir görmegibi sosyal ihtiyaçlarının yanı sıra sevgi ve aidiyet

ihtiyacının da önemini vurgulamaktadır. İnsan, Maslow'un da düşündüğü gibi başkaları olmadan yaşayamayan sosyal bir varlıktır. İnsan, beşeriyet doğasındaki sosyal yönü pekiştirmek için başkalarıyla ve kendisini kuşatan çevreyle etkileşime girerek ihtiyaçlarını karşılar. Kişinin başkaları ile sosyal etkileşimden kopması, depresyon ve endişe hissine yol açar (Kasimi, 2016). Görüşmelerde bazı gençlerin anlatılarında başlarına gelenler de arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunlar ön plana çıkmaktaydı. Gençle ilgili bir sorun ve özellikle de onları seven insanlara güven ile ilgili bir problem ortaya çıktığında, bunun ergen üzerindeki etkisi büyüktür. Bu etkiden 2018 yılında ergenlerin sosyal ve psikolojik sorunları ile ilgili faktörler üzerine yaptığı çalışmada Gazwan da bahsetmektedir. Kötü arkadaş seçimi ile gençlerin yaşadığı psikososyal sorunlar arasında bir ilişkinin bulunması araştırmada tespit edilen en önemli sonuçlardandır (Gazwan, 2018). Çünkü, bireyin sosyal çevre ve arkadaşlarla ilişkisi ergenlik döneminde öne çıkar. Bu ilişkilerin ergenin kendisine ve başkalarına güvenmesi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu ilişki olumlu ise, ergenin yaşamın çeşitli problemlerini mantıklı bir şekilde ele almasını sağlar (Gamari, 2012).

Ancak Suriyeli gençlerde gözlenen arkadaş sorunları ergenlerin içinde yaşadıkları topluma karşı da güven ve aidiyet sorunu yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu da dolaylı yoldan sosyal adaptasyonlarını geciktirmektedir. Bireyin sosyal ve kültürel uyum süreci, toplumda bireye maruz kalabileceği sorunların etkisinin azaltılmasına katkıda bulunan en önemli süreçlerdendir.

Yaşadığım diğer bir sorun ise aile sisteminin sorunu, Arap aileler birçok yönden Türk ailelerden değişiklik gösteriyor. Mesela Arap aileler bazı şeyleri yapmaz ya da izin vermez. Ama Türk aileler aşk gibi şeyleri sıradan bir şey görür. Arap aile sisteminin saçma olduğunu düşünüyorum. Keşke bizim kültürümüz de Türk kültürü gibi olsaydı. O zaman daha modern olurdu ve istediğim şeyleri yapardım. Bazen de Türk kültürünü merak ediyorum. Sanki bana tuhaf geliyor ya da kafamı karıştırıyor. (Erkek 1)

Katılımcı Erkek 1, Suriyeli ergenlerin Türk kültürüne entegrasyon ve kültürel adaptasyonlarına bir örnek olarak aynı anda iki farklı ortamda yaşamının bir sonucu olarak, Türk kültürünü Arap kültürüyle karşılaştırmaktadır. Suriye Arap kültürünü evde ve arkadaşlarıyla, Türk kültürünü ise, dışarıda yaşamaktadır. Bu, ergenin gerginlik yaşamasına neden olmaktadır. Kültürünün, modern gördüğü ve istediğini yapmasına izin verdiği Türk kültürü gibi olmasını ümit etmektedir. Burada, bu ergenin Arap ve Türk kültürüne bakışında yaşadığı kültürel çatışmanın doğasını görüyoruz. Hiç şüphe yok ki, ergenin kültürü ve Türk kültürü hakkındaki

kafa karışıklığı, Suriyeli gençlerin kişisel kimliğini kazanma yetenekleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Türkiye’deki Suriyeli ergenler, kendi kültürlerinden farklı bir kültürde yaşadıkları ve Arap erkekleri olarak algılandıkları için bir kimlik krizi yaşamaktadır. Bireylerin gelenek ve göreneklerinden farklılaşan farklı bir sosyo-kültürel ortama geçerken meydana gelen sosyal ve psikolojik uyum sorunu, en şiddetli ve önemli uyum sorunudur (Amin, 2012). Bireyin tepkisi ya saldırı ya da çekilme; ya da imtiyazlar ve farklı bir kültürde maceraya atılmaktır. Bu, bazıları farklılıklara saygı duyan ve birkaçı Arap kültürüne bağlılıklarını vurgulayan Suriyeli gençlerle yapılan görüşmelerde gözlemleyebildiğimiz bir durumdur. Hem Arap kültürünü ve Türk kültürünü eleştirenler, hem iki kültürü karşılaştıranlar, hem de Arap kültürüne karşı olumsuz tutumlar geliştirenler vardır.

Kendimi yabancı hissediyorum ve yaşadığım ülkeye ait değilim. Garip bir ülkede olduğumu hissediyorum. Yeni bir ülkede yaşama korkusu yüzünden endişeleniyorum ve gergin hissediyorum. (Kız 1)

Katılımcı Kız 1’in anlatısında olduğu gibi Suriyeli ergenler kendilerini sık sık “yabancı” olarak hissettiklerini dile getirmişlerdir. Yaşadığı ülkeye mensup olmaması kendisinde gerginlik ve korku duygularını doğurmaktadır. Bir dizi katılımcı, Türkiye’de yaşamaya ilgili duygularını belirtmek için “yabancı” kelimesini kullanmıştır. Gençlerin “yabancı” ve “garip” olduğu duygusunun, yaşadığı yere ait olma duygusunu kaybettirdiği sonucuna varabiliriz. Bu, onun kendisine olan saygısına yansır. Ait olma ihtiyacı, bir gencin kendine ve bağımsız varlığına ulaşmasına yardımcı olan sosyal ve psikolojik gelişimine ulaşmak için ihtiyaç duyduğu temel ihtiyaçlardan biridir. Bir bireyin kimliğinin gerçekleşmesi onun grubuna ait olma hissine dayanır (Altayeb, 2004). Bir birey, aitlik duygusu hissetmediğinde, kendini gerçekleştiremez. Bu onun sosyal ve psikolojik gelişimini engelleyen, duygularını ve fikirlerini etkileyen içsel psikolojik gerilimler yaşamasına sebep olur. Anlatıların analizi sonucunda, Türkiye’de yaşama sonucu cinsiyetler ile yabancılaşma duygusu arasında dikkat çeken bir ilişki bulunamamıştır. Birçok ergen cinsiyetlerinden bağımsız olarak kendilerini yabancılaşmış hissetmektedirler. Bu daha önce ergenlerle yapılan çalışmalardan farklı bir sonuçtur. Bu da göçmen olma halinin olumsuz etkisini ortaya koymaktadır.

Sosyal dışlanma, gerginliğin ve çatışmanın ortaya çıkmasının ve toplumların bölünmesinin doğrudan bir nedenidir. Sosyal dışlanma, farklı toplumlarda sosyal bütünleşmeyi ve uyumu tersine çevirmek için çalışır (Alzubi, 2001). Aşağıdaki örnek bir katılımcının sosyal dışlanma duygusunu anlatmaktadır:

Türklerle Araplar arasında ırkçılık vardır. Mesela okulda bir kavga olursa öğretmenler hemen Türk arkadaşları korumaya çalışıp savunuyorlar. Kendimi yabancı ve yalnız hissediyorum. Zaten buranın benim ülkem olmadığını biliyorum ama bazen haksızlık olduğunu hissediyorum. (Erkek 6)

Ergenlerin dışlanma veya marjinalleşme hissini, gençlerde içsel çatışmaların ortaya çıkmasının bir nedeni olduğu sonucuna varabiliriz. Bu, ergenleri ve davranışlarını etkileyen kültürler, gelenekler, görenekler, değerler ve eğilimler dâhil ergenlerin sosyal büyümesinin yaşanılan sosyal çevreden etkilendiği anlamına gelir (Zahran, 1995). Ergenlerin, yaşadıkları çevrede ve arkadaşları arasında kendilerini güvende ve rahat hissetmediğini daha önce dile getirmiştik. Bu durum sosyal ilişkilerinde veya kişisel yaşamlarında, genel performanslarını etkilemekte ve yabancılaşma/ ötekileştirilme hislerini derinleştirmektedir. Sosyal dışlanma hissi göçmen ergenlerin çok daha derinden hissettiği bir duygudur.

Ergenlerin psikososyal durumları da, aile içinde değişen ilişkilerde, toplumda, okulda ve arkadaş çevresinde yaşanan sorunlar kadar ergenlerin sosyal dışlanma hissini etkilemektedir.

Evde bir sistemimiz var. Ağabeyim çalışıyor, küçük kardeşlerim onun işten aldığı parayla okuyor. Aslında bizim maddi durumumuza bazen çok sinirleniyorum. Yani istemediğim bir hayat yaşıyorum. Önceden gelecekte zengin olacağımı hayal ediyordum, ama şimdi sadece günümün finansal yardım almadan nasıl geçeceğini düşünüyorum. Ben kimseden finansal yardım almak istemem. Gelecek yıl YÖS sınavına gireceğim. Böylece iş arayabilirim ve kız kardeşimin okumasına yardımcı olabilirim. Kardeşim dikiş fabrikasında... teslimat biriminde çalışıyor. Annem dikiş fabrikasında temizlik işine tekrar başladı, devam ediyor. Annem önceden hiç çalışmadı. Artık hep işe gidiyor ve iş yüzünden bizimle eskisi gibi ilgilenmemeye başladı. (Kız 2)

Katılımcı Kız 2'nin ifadesine göre, evde ekonomik bir sorun yaşandığından, ergen genç sürekli evin ekonomik durumu hakkında düşünmektedir. Onunla yaptığımız görüşme neticesinde büyük bir ekonomik sorun yaşamakta olduklarını ve bu durumun katılımcının hayatından hoşnut olmamasına yol açtığını gördük. Ayrıca tüm aile bireylerinin dışarıda çalıştığını öğrendik. Bu nedenle herkes eve geç dönmekte bu da, aile bireylerinin sosyal etkileşimi ve aile içindeki sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Ayrıca, annelerinin çalışmasının, aileyle ilgilenme derecesini etkilediği de açıktır. Aile bireylerinin değişen rolleri ailenin sosyal destek rolünü sarsmakta, diğer katılımcıların da anlattığı üzere onların sorunlarını derinleştirmektedir.

SONUÇ

Ergenlik dönemi hassas gelişimsel birtakım görevlerin gerçekleştirilmesi gereken bir kriz dönemidir. Söz konusu dönemdeki çocukların özel gereksinimleri bulunmaktadır. Göçmen ergenler konusunda ise bu gereksinimlerin karşılanmaması çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Yeni bir ülkeye uyum sağlanması, ergen ve ailesinin söz konusu sosyal uyum hususunda yaşadıkları zorluklar, sosyal destek sistemlerinden (aile, arkadaş) yeterince destek alınıp alınmaması, ergenlerin ilişkide buldukları sistemler ile etkileşimleri (aile, akran, arkadaş, okul), sığınmacı olma statüsünden bu ilişki ağlarının etkilenip etkilenmediğinin özellikle incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda aile danışmanlığı bakış açısından, sığınmacı ve mülteci statüsünde bulunan çocukların ve ailelerinin sorunlarının görünür kılınması ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin oluşturulması bakımından bu araştırma önemlidir.

Bir kişi âdetleri, gelenekleri ve hayat tarzı farklı yeni bir ülkeye gittiğinde yeni bir aşamaya geçer. Yeni hayat tarzına adapte olmaya çalıştığı bu aşamada kendisiyle oradaki halk arasında birçok farklılık ortaya çıkar. Göçmen yeni bir yere veya devlete gittiğinde birçok zorluğu da beraberinde götürür. Bu zorluklar toplumun bütün fertlerini etkiler. Jawaldehy ve Saker'e (2017) göre gönülsüz göç olayı bireyler açısından şiddetli bir travma ve acı verici bir deneyimdir. Kişinin psikolojik dengesinde bozulmaya yol açar. Bu bağlamda yukarıda sunulan bulgular ışığında bu makalenin ve makaleye veri sağlayan araştırmanın cevap vermeye çalıştığı ilk soru "Suriyeli sığınmacı ergenlerin yaşadıkları sorunlar nelerdir?" sorusudur. Bu soruyu cevaplamak için nitel bir yöntem seçildiği ve zaman kısıtlılığında ve konunun hassasiyetinden ötürü küçük bir grupta derinlemesine görüşmeler yapıldığı hatırlanmalıdır. Araştırmanın vardığı sonuçların genellemek gibi bir amacı yoktur ancak aile danışmanlığı bakış açısından travmatik bir savaş ve göç süreci ardından Türkiye'ye gelerek sığınmış bir gruptan seçilme küçük bir gruba odaklanarak konuya dair farklı bir bakış açısı sunma çabası vardır. Suriyeli sığınmacı ergenlerin, ergenlik ile gelen gelecek kaygısı, okul başarısının düşmesi, arkadaşlarla sorunlar, dışlanma, ötekileştirilme ve yabancılaşma hissi gibi sorunları yaşadıkları ortadadır. Bu araştırma yaşadıkları sorunların aile yapılarındaki değişimden ve göçten dolayı farklı şekilde yaşanıp yaşanmadığını araştırmıştır.

Suriyeli ergenlerin geçici koruma altında olmalarıyla psikososyal sorunları arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlerin geleceğe bakışı, arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunlar, okulda yaşadıkları sorunlar, yabancılaşma, ötekileştirilme ve sosyal dışlanma hislerinin hepsinin temelinde bu coğrafyaya başka bir yerden zorunlu koşullar altında göç etmiş olmaları yer almaktadır. Ergenin yaşamının bu

aşamasında başarılı olması ve çeşitli talepleri yerine getirebilmesi için, evde, okulda veya genel olarak içinde yaşadığı toplumda etrafındakilerin kendisini kabul ettiğini hissetmesi gerekir (Kasimi 2016). Göç, bir yanda sosyal kültürel, dil ve günlük yaşama uyum sağlayamamalarına sebep olan; diğer yanda yaşadıkları ekonomik sıkıntılarla, bunun önüne geçen temel bir sebeptir.

Katılımcıların anlatılarından anlaşıldığı kadarıyla, ergenlerin yaşadıkları problemler cinsiyetleri ve ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir. Ergenin öz ve gelecekle alakalı sorunlarıyla ergenin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Kötü ekonomik statüye sahip olan ergenlerin eğitimleri için maddi maliyet gerektirmeyen alanlar seçtikleri, ailelerini kolay destekleyebilecekleri ya da ailelerinin istekleri doğrultusunda tercihler yaptıkları anlatılmıştır. Cinsiyetle alakalı olarak ise ekonomik durumunun, erkeklerin eğitim alanlarını seçmelerinde etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Erkeklerin kızlardan daha fazla okulla alakalı sorunları olduğu gözlenmiştir. Suriyeli ergenin sosyal ve kültürel olarak Türkiye'ye adaptasyonu konusunda ise kızların erkeklerden daha zor sosyal uyum sağladıkları gözlemiştir. Ekonomik statü açısından ise katılımcıların sosyal adaptasyonu gerçekleştirmelerinde bir fark yoktur. Ötekileştirilme ya da sosyal dışlanma hissi konusunda bu hisse kapılmada erkekler lehine iki cinsiyet arasında farklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, erkeklerin daha rahat şekilde sosyalleşebilmeleri olabilir. Erkek ergenlerin Türkler ile kızlardan daha rahat anlaşabilmesi sebebiyle toplumsal dışlanmaya daha az maruz kaldıklarını dile getirmiş olmaları mümkündür.

“Suriyeli sığınmacı ergenlerin aileleri ile ilişki örüntüleri psikososyal sorunlarını nasıl etkilemektedir?” bu araştırmanın cevaplamaya çalıştığı bir diğer sorudur. Aile içerisindeki ilişki örüntüleri göç ile birlikte yaşanan kayıplardan ve ekonomik gerekliliklerden etkilenmiştir. Kadınlar daha önce çalışmazken ev dışında çalışmaya başlamış, çocuklar erken yaşta ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmışlardır. Bu hem geleceğe bakışlarını hem de kaygılarını etkilemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli ergenlerin yaşadıkları göç kaynaklı psikososyal sorunlar ve ergenlerin ailelerinin sosyal destek rolü farklılık göstermektedir. Gelecekte sorunlu nesiller yetiştirilmemesi için psikososyal destek sistemlerinin ve aile danışmanlığının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

YAZAR KATKISI

Rana ANATİ: Literatür taraması, saha çalışması ve makalenin yazımında rol almıştır.

Cemre ERCİYES: Araştırmanın hazırlanması, araştırma araçlarının geliştirilmesi ve makalenin yazımında rol almıştır.

KAYNAKLAR

- Abumendil, V. (2016). Akıllı Telefon Kullanan Ergenlerinin Davranış Problemleri ve Aile İletişimi ile İlişkilerinin Ebeveynlerin Bakış Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İslam Üniversitesi, Filistin.
- Aljundi, N. (2010). Omani Ailesinde Ebeveynler Tarafından Tanınan Çocukların Sosyalleşmesi. *Şam Üniversitesi Dergisi*, 26: 57-89.
- Almuhareb, N. ve Naim, M. (2003). Suudi Arabistan'da Ergenlerin Sosyal ve Psikolojik Sorunları. Doktora Tezi, Almalek Abdülaziz Üniversitesi, Riyad.
- Altayeb, R. (2004). Ergen Kızların Sorunları ve Bazı Değişkenlerle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Alhartum Üniversitesi, Sudan.
- Alzubi, A. (2001). *Sosyal Psikoloji*. Amman: Zahran Yayıncılık.
- Amin, A. (2011). *Göçmenlerin Psikolojisi: Kimlik Stratejileri ve Kültürleşme Stratejileri*. Cezayir: Harmun Yayıncılık.
- Çiçekli, B. (2013). *Yabancılar ve Mülteciler Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gamari, F. (2012). Akran Tacizi Olgusu ve Benlik Saygısı ile İlişkisi. *Arap Üniversiteleri Birliği Eğitim ve Psikoloji Dergisi*, 4: 30-45.
- Gazwan, A. (2018). Ortaokullarda Ergen Kızların Sosyal ve Psikolojik Sorunları. Eğitim ve İnsan Bilimleri *Temel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38: 1366-1383.
- Jawaldeh, F. ve Saker, A. (2017). Za'tari Kampındaki Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumu ile Psikolojik Baskı İlişkisi. *Amman Üniversitesi Araştırma Dergisi*, 30-54.
- Jawaldeh, F. ve Saker, A. (2019). Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Psikolojik Baskı
- Düzeyini ve Sosyal Uyum ile İlişkisi. *Amman Üniversitesi Araştırma Dergisi*, 205-231.
- Kaya, A. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sorunları: Nizip Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi, İstanbul.

- Kasimi, N. Ergen (2016). Öğrencilerin Sitopatik Göstergeleri. Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Kaydır Bsakra Üniversitesi, Cezayir.
- Özcan, S. ve Taş, H. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7: 36-54.
- Zagina, N. (2008). Ailenin Sosyal Koşullarının Çocukların Eğitimsel Başarısındaki Rolü. Doktora Tezi, Alhac Buhdur Üniversitesi, Cezayir.
- Zahran, H. (1995). *Büyüme Psikolojisi: Çocukluk ve Ergenlik*. Kahira: Alemel Maktaba Yayıncılık.